

JOAQUIM PLA I JANINI (1879-1970). FOTOGRAFIA I MEDICINA

*Joan PUJOL, Joan
MARTÍNEZ, Roser
ESCUDE, Manuel M.*

RESUM: En la història de la medicina hi ha hagut metges que s'han dedicat a la fotografia, des de Pere Felip Monlau, Joan Giné, Jaume Ferran, Cèsar Comas per citar-ne alguns. En aquest treball es dona notícia de Joaquim Pla i Janini que fou president de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya (1927-1931), un dels millors fotògrafs entre els metges, i un reconegut especialista mundial de la tècnica del bromoli transportat. També es fa un comentari de l'obra del seu germà l'oftalmòleg Josep M. Pla i Janini, que destacà en el camp de les traduccions d'obres mèdiques, i de Josep Salvany i Blanch (1891-1929), metge de Martorell, afeccionat a la fotografia i vinculat al Centre Excursionista de Catalunya. En el treball es recorda la posada en marxa de l'Arxiu Iconogràfic Històric de la Sanitat Catalana "Gaspar Sentiñón".

Paraules claus: Medicina i fotografia. Joaquim Pla i Janini. Josep Salvany i Blanch. Agrupació Fotogràfica de Catalunya. Arxiu Iconogràfic Històric de la Sanitat Catalana "Gaspar Sentiñón".

RESUMEN: En la historia de la medicina ha habido médicos que se han dedicado a la fotografía, desde Pedro Felipe Monlau, Juan Giné, Jaime Ferran, César Comas por citar algunos. En este trabajo se da noticia de Joaquín Pla Janini que fue presidente de la Agrupación Fotográfica de Cataluña (1927-1931), uno de los mejores fotógrafos entre los médicos, y un reconocido especialista mundial de la técnica del bromolio transportado. También se hace un comentario de la obra de su hermano el oftalmólogo José Mª Pla Janini, que destacó en el campo de las traducciones de obras médicas, y de José Salvany Blanch (1891-1929), médico de Martorell, aficionado a la fotografía y vinculado al Centro Excursionista de Cataluña. En el trabajo se recuerda la puesta en marcha del Archivo Iconográfico Histórico de la Sanidad Catalana "Gaspar Sentiñón".

Palabras claves: Medicina y fotografía. Joaquín Pla Janini. José Salvany Blanch. Agrupación Fotográfica de Cataluña. Archivo Iconográfico Histórico de la Sanidad Catalana "Gaspar Sentiñón".

Amb motiu de posar en marxa l'Arxiu Iconogràfic Històric de la Sanitat Catalana "Gaspar Sentiñón", constituït per la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, el Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona i l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut, vam voler aprofundir en l'estudi del paper que van tenir els metges en la introducció i desenvolupament de la fotografia a Catalunya.

ELS INICIS DE LA FOTOGRAFIA MÈDICA A CATALUNYA

Voldríem recordar alguns dels fets que relacionen la medicina amb la fotografia. En primer lloc, sabem que el primer daguerreotip publicat al nostre país es realitzà a Barcelona el 10 de novembre de 1839. El seu responsable material fou Ramon Alabern i Moles, i Pere Felip Monlau i Roca, l'autor responsable. La fotografia es va realitzar amb una de les màquines inventades per Niepce i perfeccionada per Daguerre, i fou comprada per Monlau a París, per encàrrec de l'Acadèmia de Ciències Físiques i Naturals de Barcelona, de la que n'era corresponsal. El daguerreotip era el dels pòrtics d'en Xifré, que per desgràcia no es conserva i aquest fet és recordat amb una placa commemorativa col·locada per l'Ajuntament de Barcelona a proposta de l'Agrupació fotogràfica de Catalunya, a l'edifici d'en Xifré. El daguerreotip escènic més antic conservat a l'Estat espanyol fou realitzat per un aficionat el setembre de 1848, i la imatge correspon fil per randa a la captada per Alabern el 1839. Aquest daguerreotip pertany al Museu d'Art Modern de Tarragona.

Monlau tingué com a deixeble a Joan Giné i Partagàs que també s'interessà per la fotografia. És considerat com un dels introductors de la fotografia mèdica a Catalunya, i comptà amb la col·laboració dels seus cosins Partagàs, que tenien l'estudi de fotografia a la plaça de sant Jaume.

Jaume Ferran i Clua, junt amb Ignasi Paulí publicà el 1879 un llibre "*La instantaneidad de la fotografia*", en la que exposa per primera vegada un procediment d'emulsió amb bromur de plata preparat amb gelatina.

Alguns metges catalans participaren en la introducció de la fotografia a l'Estat Espanyol i ajudaren al seu desenvolupament. El radiòleg Cèsar Comas i Llaberia fou aficionat a la fotografia amb una col·lecció de 2779 imatges documentals de la vida, costums i creixement de Barcelona en el primer quart del segle XX (seria l'introducció de la fotografia a través de la radiologia). Ha estat ben estudiada aquesta faceta de Comas, en la tesi doctoral de Francesca Portolés Brasó "*Fotografia i radiologia en l'obra del Dr. Cèsar Comas i Llaberia*". Altres noms destacats serien: Josep Salvany Blanch, Claude Guillot, Joaquim Hysern i Molleras, Joan Pou i Camps, entre altres.

Josep Salvany i Blanch na néixer a Martorell el 4 de desembre de 1866. Va cursar medicina i cirurgia a Barcelona i es llicencià el 1891. Gran afeccionat a l'excursionisme científic i a la fotografia, ingressà al Centre Excursionista de Catalunya el 1905 col·laborant activament en la publicació dels seus butlletins entre els anys 1918 i 1924. Va crear una important col·lecció de fotografies a partir de les seves excursions per Catalunya. També va viatjar per les Illes Balears i la resta d'Espanya, pels Estats Units, Europa i Egipte, Pròxim Orient, i en tots aquests països captà amb la seva càmera fotogràfica els monuments i la gent dels diferents països. Bon coneixedor de les tècniques fotogràfiques i de les innovacions tecnològiques va utilitzar la fotografia estereoscòpica, tècnica molt emprada entre els fotògrafs de l'època. Josep Salvany va morir a Barcelona el 28 de gener de 1929.

Cap a 1900 aparegueren dues tendències totalment oposades entre els fotògrafs aficionats. Una aprofità les noves tendències que ofería la invenció de la càmera de petit format, i l'altre fou el pictoralisme, que reivindicava un procés més artesanal on intervenia d'una forma més activa el creador. Aquesta tendència fou defensada per Joaquim Pla i Janini. L'objectiu del pictoralisme era que la fotografia obtingués la mateixa categoria d'obra d'art que la pintura. Per això la fotografia imitava a la pintura.

Cèsar Comas pertanyia als aficionats del primer grup, perquè les seves fotografies intentaven captar la realitat.

METGES AGRUPACIÓ FOTOGRÀFICA DE CATALUNYA.

Joaquim Pla i Janini (1879-1970)

Amb motiu de posar en marxa l'*Arxiu Iconogràfic Històric de la Sanitat Catalana 'Gaspar Sentiñón'*, vam observar que consultant les dades de l'Agrupació fotogràfica de Catalunya, un dels seus fundadors fou el metge Joaquim Pla i Janini, i que seria un dels fotògrafs més destacats de la primera meitat del segle XX. Pla participà en la fundació de l'Agrupació fotogràfica de Catalunya l'any 1924, i ocupà la presidència entre 1927 i 1931. Pensem que és una figura prou coneguda en la vida fotogràfica del nostre país, s'han celebrat molt homenatges per recordar-lo. L'octubre de 1934 la revista *Art de la llum* li dedicà un monogràfic, i el desembre de 1980 també ho feu la revista suïssa "*Camera*". En canvi sembla que ha estat poc conegut per la historiografia mèdica catalana. Fou un apassionat per la fotografia i un metge amb un bon ull clínic. Ha estat un dels millors especialistes de la història de la fotografia en la tècnica del bromoli transportat.

Joaquim Pla i Janini va néixer a Tarragona el 23 de març de 1879. El treball del seu pare, Joaquim Pla i Pujolà, que era metge militar (general de divisió del Cos Mèdic de l'Exèrcit),

obligà a la família a canviar moltes vegades de lloc de residència. Així, entre 1879 i 1898, la família Pla va viure a Tarragona, Gran Canària, Sevilla, Saragossa i Manila (Filipines).

Joaquim Pla i Pujolà havia nascut a Barcelona el 22 d'agost de 1837. Fou batxiller en filosofia el 1852, i en medicina el 1858, i llicenciat el 1859. Ingressà a sanitat militar i exercí en els llocs citats anteriorment. Es casà amb Elvira Janini i Juandó, i tingueren tres fills, Joaquim, Francesc i Josep M., que també és dedicà a la medicina com a oftalmòleg. Va morir a Barcelona, el 15 de març de 1909.

Joaquim Pla i Janini començà a Manila els estudis de medicina l'any 1897, a la *Universitat Pontifícia de Santo Tomás*. Però amb la pèrdua de la colònia l'any següent, el 1898, la família tornà a Espanya i fixà la seva residència a Barcelona, on Joaquim continuà els seus estudis de medicina.

En aquells anys començà a interessar-se seriosament per la fotografia, afecció que havia cultivat des dels 14 anys, i amb un company seu, també aficionat, compartirà un rudimentari estudi de fotografia. La seva afecció per la fotografia l'aprofità per fotografiar algunes de les intervencions que hi participava. La practicà tota la seva vida com aficionat, compaginant-la amb la seva carrera de metge.

El 1903 es llicencià en medicina i exercí com a metge intern de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Es doctorà a Madrid l'any 1904 amb la tesi "*Sobre el raquitismo*". Barcelona. Imp. Manuel Tasis. 1928. 30 pàg.

El 14 de novembre de 1906 es casaria amb Concepció Guarro Casas, que havia conegut a Camprodon. La seva família passava els estius en aquest poble. D'aquest matrimoni naixerien quatre fills: Camila, Concepció, Joaquim i Maria Lluïsa. Es dedicà a la medicina general, i obrí consulta junt amb el Dr. Guitart al carrer Méndez Núñez durant bastants anys.

Durant els anys següents, Joaquim Pla continuà practicant la fotografia com amateur, però amb una dedicació cada vegada més gran, fins arribar a l'extrem que el 1931, aprofitant la favorable situació econòmica familiar, abandonà la medicina per dedicar-se exclusivament a la fotografia. En alguna nota biogràfica es comenta que els motius foren de salut.

El 15 de juny de 1923 havia creat l'Agrupació fotogràfica de Catalunya, juntament amb Josep Demestres, Salvador Lluch i Claudi Carbonell. La va presidir des de 1927 a 1930. L'estatus social i econòmic que disfrutava li va permetre no professionalitzar mai la seva activitat fotogràfica, mantenint la seva idea de que la fotografia era un art massa noble com per ser sotmès a qualsevol tipus de comerç. Morí a Barcelona el 19 de febrer de 1970.

Josep M. Pla i Janini

Josep M. Pla i Janini va néixer a Santa Cruz de Tenerife el 27 de novembre de 1888. Batxiller a Barcelona el 1904. Fou home polifacètic, poliglota, viatger i de gran personalitat. Féu estudis de química a Suïssa i, més tard, el 1924 inicià medicina. És llicencià el 1930. Es va doctorar amb la tesi "aportación al conocimiento de las relaciones geno-crono-ecológicas del ojo" (Madrid, 1933). Especialitzat en oftalmologia, va treballar al costat d'Ignasi Barraquer. Va ocupar alts càrrecs directius a la Telefónica, abans de la guerra. Durant molts anys fou un dels dirigents del departament de traduccions de l'editorial Labor, contribuint a la difusió dels coneixements de la medicina europea, i principalment de la llengua alemanya. Féu estudis de ciències, i publicà "*Psicología de las multitudes electorales*" a La Vanguardia cap a principis del segle XX.

Traduccions (per ordre cronològic):

Schieck, F. *Curso de oftalmologia para estudiantes*. Barcelona. Ed. Labor. 1938. 219 pàg.

Schieck, F.; Engelking, E. *Curso de oftalmología para estudiantes*. Barcelona. Ed. Labor. 1955. 273 pàg. (2ª edició).

Bergmann, G.V.; Staehelin, R.; Salle, V. *Tratado de medicina interna. Endocrinología. Obesidad i enflaquecimiento. Huesos. Articulaciones y músculos. Enfermedades por causas físicas*. Barcelona. Ed. Labor. 1945. 1166 pàgs. Tom VII 1 vol. (Versió espanyola de la 3ª edició alemana).

Mathis H.; Winkler, W. *Odontologia i medicina interna*. Ed. Labor. 1945. 390 pàgs. (Es va fer una 2ª edició el 1948).

Holzer, W. *Terapéutica física y medicina física aplicada al diagnóstico*. Barcelona. Ed. Labor. 1947. 699 pàgs. (traducció de la 4ª edició alemana per Josep M. Pla Janini amb col·laboració de Josep M. Vidal Llenas).

Jores, Arthur. *Endocrinología clínica*. Barcelona. Ed. Labor. 1948. 422 pàg.

Varios autores. Salle, V. *Tratado de medicina interna. Constitución, idiosincrasias, metabolismo y nutrición*. Barcelona. Ed. Labor. 1949. Tom VI-1 vol. (Versió espanyola de la 3ª edició alemana).

Berl-Lunge-D'Ans. *Metodo de analisis químico industrial*. Barcelona. Ed. Labor. 1950. 896 pp. (Versió espanyola de l'alemany realitzada per Josep M. Pla Janini, Josep Castells i Rafael López Bosch).

Kirschner-Nordmann. *Cirugía. Tratado de patología quirúrgica general y especial*. Barcelona. Ed. Labor. Tomo III. Cirugía de la cabeza, raquis y nervios. 1950. 1064 pàg.

Saegesser, Max. *Tratado de terapéutica quirúrgica especial*. Barcelona. 1951.

Assman, H. *Diagnóstico röntgenológico de las enfermedades internas. Tomo I y II*. Barcelona. Ed. Labor. 1952. 514 i 757 pàg. (Traducció de la 6ª edició alemana, per Josep M. Pla Janini, i revisat per Vicenç Carulla i Riera.

Eppinger, Hans. *Patología de la permeabilidad*. Barcelona. Ed. Labor. 1952. 696 pàgs.

Frey, Walter-Suter, Friedrich-Salle, V. *Barcelona*. Ed. Labor. 1953. 1174 pàgs. Tom IX.

Rehfuss, M. E.; Howe Price, A. *Terapéutica clínica moderna*. Barcelona. Ed. Labor. 1954. 529 pàgs. Traduïda per A. Curieses del Agua i Josep M. Pla i Janini).

BIBLIOGRAFÍA

Cadena, Josep M. *Los fotoperiodistas, cronistas de una actualidad que pervive*. Cuaderno Central 2005, núm. 65, 63-70 pàgs.

Hyern Molleras, Joaquin. *Exposición histórica y descripción de los procedimientos de daguerrotipo i del diorama. Traducida de la última edición francesa con siete láminas por publicada por el Dr. Juan M. Pou i Camps*. Madrid. Imprenta de D. Ignacio Boix. 1839.

Monlau, Pedro Felipe. *Notícia sobre el daguerrotipo*. Museo de Familias. Maig-desembre de 1839, vol. 2. 465-471 pàgs.

Obiols, Salvador. *Catalunya. En blanc i negre*. Madrid. Ed. Espasa Calpe s.a. 1998. 271 pàgs.

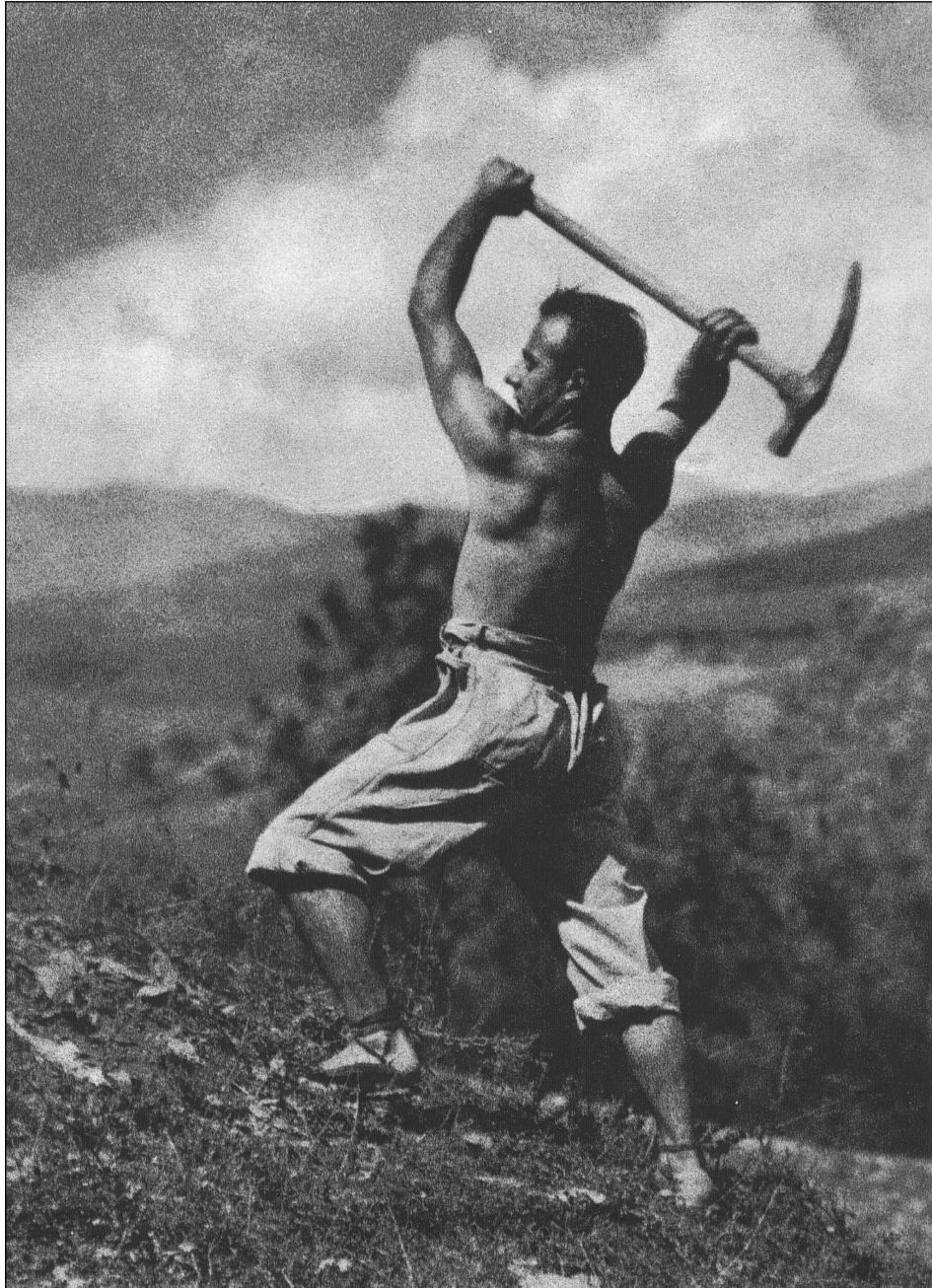
Portolés Braso, Francesca. *Fotografía i radiología en l'obra del Dr. Cèsar Comas i Llaberia*. Barcelona. Universitat de Barcelona (Ciències Humanes i Socials). 2004. 629 pàgs.

Joaquim Pla i Janini (1879-1970). Fotografia i medicina

Joaquim Pla i Janini (1879-1970)

Joan Pujol i Ros - Roser Martínez - Manuel M. Escudé i Aixelà

Fotografia de Joaquim Pla Janini.
Títol de l'obra: *Treball* (1930)